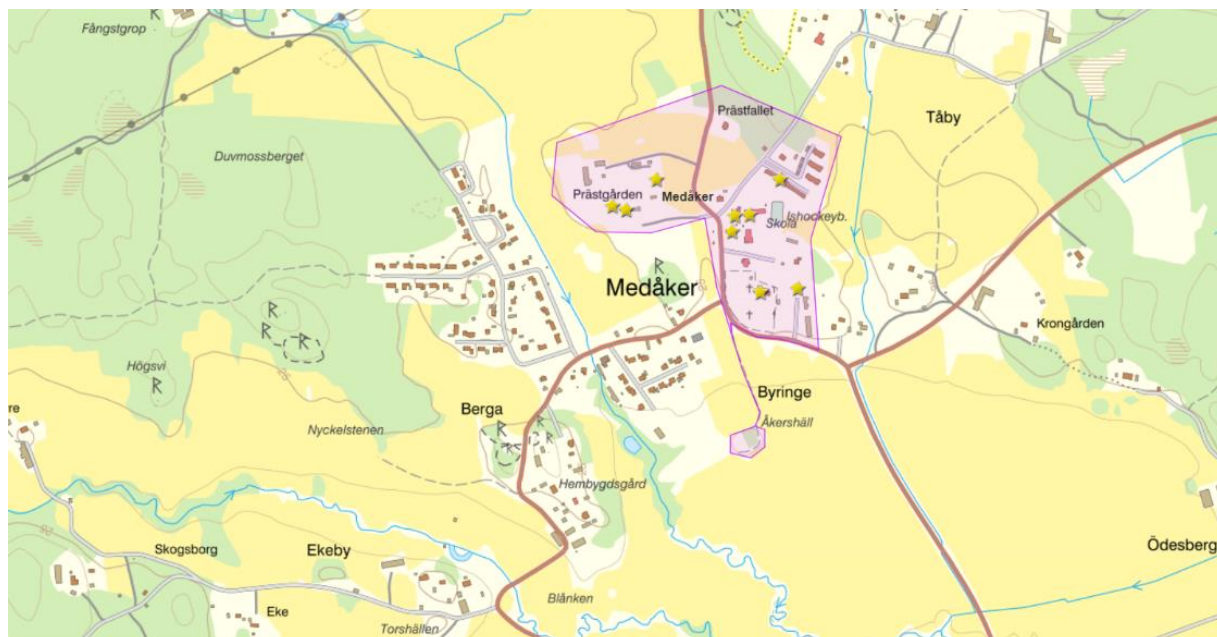

MEDÅKER

OMGIVANDE LANDSKAP/SIKTLINJER

Medåkers kyrka ligger i Arboga kommun i sydvästra delen av Västmanlands län. Kyrkan är belägen på en höjd i kyrkbyn omkring tio kilometer nordväst om Arboga. Kyrkan är synlig från långt håll över slätten som breder ut sig söderut. Runt kyrkbyn finns åkrar med spridda skogspartier. Det finns fynd av gravfält från järnåldern och fornlämningar i närheten av kyrkan.

VÄGNÄT/STIGAR/VATTENDRAG

Kyrkbyn ligger där flera äldre vägsträckningar möts och utgör en knutpunkt i landskapet. Vagnätet i Medåker är slingrande och strålar ut från kyrkbyn i flera riktningar. Kyrkan uppfördes på en tidigare kultplats för de förkristna invånarna i Medåker och gör att platsen för kyrkan har fungerat som samlingsplats sen förhistorisk tid. Vägen som går förbi kyrkan är troligen en av sträckningarna som de medeltida kungarna reste på sin Eriksgatan. Ett medeltida tingsställe låg ca 2,5 km öster om kyrkan, på den så kallade Tingsbacken. Ett annat ställe där ting kan ha hållits är vid Åkerhäll, en synligt slät bergsyta 300 m söder om kyrkan. Vid kyrkogårdens södra grindöppning finns fortfarande en väg ut till impedimentet ute på åkern. Nya gång- och cykelvägar finns i närheten av skolbyggnaderna.

Enligt uppgifter av Artur Johansson, född 1905 på i Källberget fanns invid landsvägen norr om kyrkan ett flyttblock som kallades klockarstenen. Förr började klockaren ringa i kyrkklockorna när liktåg norrifrån passerade stenen. Flyttblocket är söndersprängt och bortkört.

KYRKAN, DESS PLACERING OCH BYNS UTBREDELSE

Medåker kyrkas äldsta delar tros vara från 1200-talet. Socknen Medåker är omnämnd på 1340-talet och namnet skrevs då Midhaker. Namnets uppkomst kan härledas till kyrkans läge i mitten av Åkerbo härad. Kring kyrkan finns en liten kyrkby med bebyggelse från 1800-talet och framåt. Kyrkbyn utvecklades åt öster och fick karaktären av en tätort. Från 1960-talet benämndes området som Medåker tätort med både pensionärshem, idrottsplatser och friliggande enplansvillor. Medåker utgjorde en egen landskommun men inkorporerades med Arboga kommun 1974.

GRÖNSTRUKTUR

Kyrkogården omges av stenmur och delvis häck. Stora lövträd omger kyrkan. Entrén till kyrkan har ändrats från att ha legat väster om kyrkan till dagens norra entré. Södra och västra grinden leder till direkt ut på vägen som är trafikerad och saknar utrymme för fotgängare. Omkring byggnaderna finns många stora öppna gräsytor. Skolan har fotbollsplaner samt en öppen yta mellan skolbyggnaderna och äldreboendet.

Komministergården bostadshus omringar av en gårdsgård men öppnar upp sig ner mot väg och mot kyrkan med öppna gräsytor. Församlingshem urskiljer sig med ett vitt staket. Grusvägen mot prästgården har en antydning till allé.

BEBYGGELSE

Prästgården ligger på en mindre höjd nordöst om kyrkan. Den uppfördes 1827 eller 1853 och har idag gulmålad panel och rödfärgade ekonomibyggnader. Där fanns också pastorsexpeditionen. Möjligen är en av flygelbyggnaderna en tidigare sockenstuga från 1704. Här är också en byggnad från senare delen av 1800-talet belägen. Den fungerade tidigare som bostad för prästgårdens arrendator.

Sockenstugan från tidigt 1800-tal låg tidigare direkt väster om kyrkan. Den brann ner 1954. På platsen ligger idag ett modernt församlingshem. Kyrkstallarna från 1851 revs 1935.

Norr om kyrkan ligger kyrkskolan som uppfördes 1844 och 1884. Förutom två äldre skolbyggnader finns en modern skola som togs i bruk 1963.

Komministergården från 1840-tal ligger öster om kyrkan. En öppning i kyrkogårdsmuren leder in till området. Intill muren ligger en timrad bod. Samtliga byggnader på gården är rödfärgade. En bostad för kyrkvaktmästaren uppfördes på 1950-talet norr om komministerbostaden.

Ett pensionärshem byggdes 1969 norr om den nya skolan. Norr om kyrkbyn byggdes en Godtemplarlokal 1906 som idag använts som bygdegård.

De moderna byggnaderna som församlingshem och bostadshuset som ersatte kyrkvaktmästarbostaden är vitputade liksom kyrkan.

<i>Byggnadstyp</i>	<i>Årtal</i>	<i>Kommentar</i>
Ja Kyrkan	1200-tal	
Ja Prästgård	1853	
Sockenstuga		Brann 1954, placerad där kyrkogården är idag.
Klockargård		
Fattigstuga		
Ja Skolhus	1844/1884?	Uppgifter om årtalen går isår. Modern skola från 1963.
Tiondebod		
Sockenmagasin		
Kyrkstall		Revs 1935
Ja Komministergård	1840	

TIDSPERIOD OCH VÄRDERING

Äldre medeltid till 1350	1 Betydande värde som helhet
Yngre medeltid 1350–1550	o 2 Betydande värde i delar
1550–1760	3 Få betydande värden

1760–1860

1860–1920

1920–2000

- o Blandad Tidsperiod

UTMÄRKANDE KARAKTÄRSDRAG

Välbevarade byggnader från mitten av 1900-talet berättar om tiden då Medåker kompletterades med ny bebyggelse och därmed stärkte sin betydelse som sockencentra.

ANVÄNDNING IDAG

Skolverksamheten dominerar i kyrkbyn, kyrklig verksamhet, privata bostäder.

ATT TÄNKA PÅ

Fornlämningar är skyddade enligt 2:e kapitlet Kulturmiljölagen.

Kyrkobyggnaden, kyrkotomten, de kyrkliga inventarierna och begravningsplatsen skyddas genom 4:e kapitlet kulturmiljölagen.

Miljöbalkens generella biotopskydd gäller för odlingsrösen, stenmurar, åkerholmar, alléer (även enkelradig), småvatten och våtmarker, källor samt pilevallar (hamlade träd på rad).

Delar av marken inom området kan regleras av detaljplan enligt plan- och bygglagen.

VIDARE UNDERSÖKNINGAR

Gården/torpet Prästfallet: vilken koppling har det till prästgården.

När är de äldre skolorna uppförda?

Var låg klockartorp?

Är prästgården flygel före detta sockenstugan från 1704?

KÄLLOR

Hjelt, Pernilla & Hjelt, Thomas, *Erikskatan Västmanland: guidebok till den medeltida kungsvägen*, Historiebruket, [Västerås], 2018

Kulturminnesvårdsprogram för Arboga kommun, Stadsarkitektkontoret 1987

Kulturhistorisk karakterisering Medåkers kyrka, Västerås stift, 2005

Kulturarv Västmanland, www.kulturarvvastmanland.se 2021-09-01

Prästgårdsinventering U-län, Riksantikvarieämbetet, 1987

Äldre kartmaterial från Lantmäteriet; www.lantmateriet.se 2021-07-01

Uppgifter från Fornlämningsregistret, www.raa.se 2021-09-01

Medåkers kyrka.

Äldre skolbyggnad

Äldre skolbyggnad.

De bågge äldre skolbyggnaderna.

Medåkers moderna skola till vänster byggdes 1963.

Pensionärlänga norr om kyrkan och skolorna.

Vy från kyrkogården mot åkermarken söder om kyrkan och den möjliga tidigare tingsplatsen Åkershäll.

Komministergård öster om kyrkan.

Väg in till före detta prästgården.

Före detta mangårdsbyggnad, idag privatbostad.